

-Uhkana vai mahdollisuutena – Paperittomana hyvinvointivaltiossa

Suomi 100 – Reformaatio 500. AJANKUVIA.

Dosentti, Yliopettaja Marja Katisko

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Tulevaisuuden tutkimus: metodologiasta ja viitekehyksestä

- **Kunnallinen palvelujärjestelmä, järjestöt ja seurakunnat ovat**
yhteiskunnallisia instituutioita, jotka kytkeytyvät yhteiskunnallisiin ja globaaleihin kehitystrendeihin
- **Tulevaisuus on**
systeminen ja vuorovaikutteinen prosessi, jossa yhteiskunnallinen ja globaali luovat raamin paikalliseen
- **Paikallisuus on**
itse aikaansaamassa muutosta ja vaikuttamassa tulevaisuuden kehityssuuntiin
- **Tulevaisuuden tutkimuksen metodologiaa voidaan hyödyntää**
tilanteessa, jossa systeemin (esim. organisaation, yhteiskunnan) toiminta on ajautumassa hallitsemattomaan tilanteeseen ympäristössä tapahtuvan nopean muutoksen vuoksi

Tulevaisuuden tutkimus: metodologiasta ja viitekehyksestä

- Tulevaisuudentutkimuksessa

voidaan tunnistaa globaaleja ja universaaleja muutostarpeita sekä analysoida tämän päivän päätösten vaikutuksia huomiseen

- Tulevaisuus

voi kehkeytyä monia tulevaisuudenpolkuja pitkin

- Tulevaisuuden kannalta

tämän hetken heikot signaalit ja trendit ovat tärkeitä tunnistaa mahdollisia kehityslinjoja tutkittaessa. Megatrendit ovat vahvoja muutostrendejä, joihin vaikuttaminen on vaikeaa.

Tutkimuskysymykset

- Millaisia mahdollisia ja todennäköisiä tulevaisuudenkuvia vuonna 2015 alkanut turvapaikkahakijoiden voimakas kasvu tuo kunnalliseen palvelujärjestelmään ja seurakuntiin.
- Fokuksena kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet.
- Millaisia tulevaisuudenkuvia erilaiset skenaariot tuottavat sosiaali-, terveys- ja koulutoimeen? Tuleeko palveluiden tarve mahdollisesti muuttumaan? Mitä osaamista vaaditaan?
- Miten kaupunkien tulisi verkostoutua eri skenaarioiden pohjalta mm. yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa ja seurakuntien kanssa? Globaalisti?

Tutkimusaineisto

Nykytilan kuvaus: Toimijoiden, osa-alueiden ja rakenteiden sisältämät riippuvuudet.

Aineisto:

Sosiaali- ja terveystoimen ja seurakuntien sekä poliisiviranomaisten haastattelut

Kansainvälinen yhteiskuntatieteellinen kirjallisuus

Tilastotieto

Kenttätyö Torontossa

Aineistoa on hyödynnetty heikkojen signaalien tunnistamiseen ja analysoimiseen.

Aineiston avulla on luotu kahdenlaisia skenaarioita:

- **Uhkaskenaario**
- **Ideaaliskenaario**
- **Mahdollinen skenaario**

Nykytilan kuvaus

- Työntekijät sosiaali-, terveys- ja koulutoimessa sekä seurakunnissa ovat hämmentyneitä paperittomien määrän lisääntymisestä. He kaipaavat ohjeistusta, koulutusta sekä lainsäädäntöön että asiakkaiden kohtaamiseen liittyen. Poliisiviranomaiset työskentelevät lain puitteissa ilmiön kohdatessaan
- Kysymys työn eettisistä periaatteista nousee esiin erityisesti terveydenhuollon ja seurakuntien työntekijöiden keskuudessa. Ketä pitää auttaa, saako auttaa, teenkö oikein auttaessani, kuka maksaa?
- Kouluissa suhtautuminen paperittomiin lapsiin kaikkein neutraaleinta, mikä johtuu osittain siitä etteivät kaikki koulut tunnista ongelmaa ja kieltävät ilmiön olemassaolon.
- Kunnat linjaavat hätämajoituksen, toimeentulotuen sekä terveydenhuollon järjestämistä sitä mukaa kuin asiakkaita tulee palveluiden piiriin, tilanteeseen ei ole varauduttu.

Nykytilan kuvaus

- Kunnat tasapainottelevat perustuslain takaamien oikeuksien ja epäselvien tulkintakysymysten välillä
- Kuntien intressinä on olla tarjoamatta muita kuntia parempia palveluita paperittomille
- Myönnetty toimeentulotuki tarkoittaa usein matkalippua jonnekin muualle.
- Yksittäisillä sosiaalityöntekijöillä suuri vastuu ja vähäinen kyky soveltaa perustuslain, sosiaalihuoltolain, toimeentulotukilain, lastensuojelulain jne säädöksiä liittyen paperittomiin
- Auttaminen nähdään karhunpalveluksena paperittomille itselleen
- Seurakunnat ja järjestöt ottavat vastuuta sosiaalityöhön kuuluvista palveluista paperittomille

Uhkaskenaario

- **Yhteiskunta polarisoituu ja väestö jakaantuu niihin, joilla on oikeus käyttää julkisia palveluita sekä niihin joilla tätä oikeutta ei ole**
- **Viranomaiset näkevät paperittomat uhkana yhteiskunnalliselle turvallisuudelle ja sisäiselle järjestykselle**
- **Julkiset palvelut ovat suljettuja, työ on eettisesti uuvuttavaa**
- **Markkinatalous määrittelee ja sääntelee julkisia palveluja**
- **Keskeistä on asiakkaan kyky maksaa ja työllistyminen**
- **Kouluihin pääsevät vain ne lapset joilla on kansalaisuus tai oleskelulupa**
- **Seurakunnat antavat apua vain niille jotka ottavat vastaan myös hengellistä tukea**
- **Yhteiskuntaan muodostuu erilaisia vapaaehtois- ja hyväntekeväisyydenmuotoja, jotka toimivat yksityisin lahjoitusvaroin**
- **Yhteiskuntaan muodostuu yksilöiden ja perheiden ryhmä, jotka asuvat huonoissa asuinolosuhteissa jopa kaduilla ja yleisissä tiloissa (ulkona, paperinkeräyslaatikoissa, teltoissa, kosteissa autoissa)**
- **Harmaat työmarkkinat yleistyvät, asuinalueiden segregaatio lisääntyy**

Ideaaliskenaario

- **Kaikille yksilöille ja henkilöille huolimatta oleskeluluvan statuksesta tai kansalaisuudesta taataan samat julkiset palvelut.**
- **Hoito ja tuki katsotaan olevan koko yhteiskunnan etu.**
- **Palvelut tuotetaan kustannustietoisesti ja julkisin verovaroin.**
- **Ennakoivalla suunnittelulla palveluja tuotetaan taloudellisesti, inhimillisesti ja eettisesti korkeatasoisesti.**
- **Poliittisten ja taloudellisten ratkaisujen pohjaksi tuotetaan kokemustieto, myös paperittomilta.**
- **Ihmisten pääsy palveluiden piiriin ei määräydy kansalaisuuden tai oleskelustatuksen mukaan, vaan määrittyy hoidon, hoivan ja huolenpidon tarpeesta.**
- **Julkinen sektori toimii yhteistyössä kolmannen sektorin ja seurakuntien kanssa, jotta monipuolinen ja kustannustehokas palvelu ja hoito taataan myös paperittomille.**
- **Eri sektoreiden verkosto-osaaminen korostuu, verkostot laajenevat kansallisten ja paikallisten verkostojen ulkopuolelle. Syntyy globaaleja verkostoja.**
- **Painopiste on yhteisesti jaetussa vastuussa, ammattilaisten vastuu ja asiantuntijuus tunnistetaan.**

Mahdollinen skenaario: epävirallinen siirtolaisuus yksilöllisenä, yhteisöllisenä, yhteiskunnallisena sekä globaalina ilmiönä

- Ilmiö on pysyvä useissa länsimaissa ja Venäjällä. Suomi? (poliisin tilastot)
- Julkisen ja yksityisen tason toimijat ja rakenteet, joihin epävirallinen siirtolaisuus törmää, osaltaan myös tuottavat ja ylläpitävät epävirallista siirtolaisuutta.
- Pitkäaikaispaperittomuus tarkoittaa tavallista arkea nk. virallisen systeemin ulkopuolella.
- Läpi elämän ja yli sukupolvien jatkunut epävirallinen siirtolaisuus synnyttää vaihtoehtoisia ja epävirallisia tapoja ja keinoja elää.
- Epävirallinen siirtolaisuus muodostuu osaksi yhteiskuntaa ja sen toimintaa.
- Ekskluusion ja inklusion dialektinen suhde.

Mahdollinen skenaario

- Epävirallinen siirtolainen vaikuttaa yhteiskuntaan niiden valintojen kautta, joita hänellä on käytettävissään.
- Kun ilmiö vakiintuu yhteiskunnassa, ihmiset ja perheet luovat oman tapansa elää arkeaan, omat verkostonsa työllistymiseen ja hyvinvointiin.
- Yhteiskunnan sisälle muodostuu nk. rinnakkaisyhteiskuntia, joiden sisällä ihmiset ja perheet elävät tavallista elämää.
- Ihmisten arki rakentuu kansallisvaltiollisessa kontekstissa erilaiseksi kuin niiden joilla on oikeus julkisiin palveluihin.

Uutta tietoa tulossa...

- Millaisessa todellisuudessa epävirallinen siirtolainen elää?
- Millaiseksi muodostuu epävirallisen siirtolaisen mahdollisuudet yhteiskunnassa ja minkälaisia dialogimahdollisuuksia hänellä on yhteiskunnan eri järjestelmissä?
- Minkälaisia toimintamahdollisuuksia hänellä on?
- Minkälaisia toimintamahdollisuuksia dialogin toisella osapuolella on? (esimerkiksi julkisen sektorin työntekijällä).

Kiitos.